

Právní skutečnosti

Kateřina Ronovská
PrF MU, Brno, 2016

Obsah přednášky

- Právní skutečnosti (pojem, třídění)
- Právní jednání (pojem, druhy, výklad, vady)
- Právní události
- Promlčení a prekluze

Základní východisko OZ

- V soukromém právu důraz na lidskou svobodu a autonomii vůle (§ 3 odst. 1 a § 1 odst. 2 OZ)
- V souladu s judikaturou ÚS (II ÚS 571/2006)
Přednost výkladu, který nezakládá neplatnost projevů vůle (právních jednání)
- Odklon od formalismu např. I ÚS 625/2003, nejnověji II ÚS 2124/14
- Preference rozumného výkladu (I ÚS 331/98)

Právní skutečnosti

- Právní skutečnosti
 - Skutečnosti, s nimiž objektivní právo spojuje vznik, změnu nebo zánik subjektivních práv a povinností (právní následky)
- Právní důvod a právní následek
 - PS je právním důvodem
 - vznik, změna, zánik práv a povinností je právním následkem

Třídění právních skutečností

- Subjektivní PS
 - právní jednání (je relevantní kvalita vůle)
 - tzv. reálné akty (nezkoumáme vůli ani svéprávnost)
 - vytvoření věci (§ 1078- smísení, § 1074 – zpracování)
 - vytvoření autorského díla
 - protiprávní činy
 - rozpor s dobrými mravy (§ 2909)
 - rozpor s právní povinností (§ 2910, § 2913)
- Objektivní PS
 - jednorázové: události (narození, smrt, plynutí času)
 - trvajících: stavy (např. manželství)

Třídění právních skutečností

- v souladu s právem (právem aprobované)

x

v rozporu s právem (právem reprobované)

- Trvající

x

jednorázové

Právní jednání (§ 545)

„Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran“ (§ 545)

- není definice právního jednání
- široké pojetí právního jednání: s právním jednáním jsou spojeny právní následky:
 - v něm výslovně vyjádřené
 - dále právní následky plynoucí ze
 - zákona
 - dobrých mravů
 - zvyklostí
 - zavedené praxe stran
- I když je § 545 nezmiňuje, právní následky spoluurčuje i princip poctivosti
- Rozlišuje se mezi požadavky nutnými pro vznik PJ a platnost PJ

Pojmové znaky

- nutné pro vznik/perfekci právního jednání:
 - projev vůle („navenek vyjádřené chtění“)
 - zaměření na vznik/změnu/zánik práv a povinností (vůle být vázán)
 - uznání (aprobace) právním řádem (dovolenost)
- Právní jednání vzniká, i když právní následky nenastanou (nepl. pr. jednání)

Co je a co není právní jednání?

- Široké pojetí právního jednání:
 - i úkony podobné právním jednáním – vytknutí vady, poskytnutí dodatečné lhůty, vznesení námitky promlčení,
 - i rozhodnutí valné hromady (§ 6 ZOK)

PRÁVNÍM JEDNÁNÍM NENÍ:

- společenské služby (§ 2056)
- výzva k podání návrhu (§ 1733)
- plnění dluhu (§ 1934)
- plnění informační povinnosti (např. § 1728 odst. 2, 1811)
- REÁLNÉ AKTY
- JINÉ PROJEVY VŮLE BEZ PRÁVNÍCH NÁSLEDKŮ (NAPŘ. UPOMÍNKY)
- ZDÁNLIVÉ PRÁVNÍ JEDNÁNÍ

Společenské služby (II. ÚS 231/10)

- pozvání na kulturní akci či konsumaci nápojů,
- jednorázové poskytnutí přístřeší
- odnos nákupu
- výměna pneumatiky
- svezení stopaře

Co je to vůle?

- Vůle (I. ÚS 623/03): „vnitřní stav jednající osoby, který není bezprostředně přístupný interpretovi právního úkonu a není interpretem tohoto právního úkonu poznatelný. Na vůli je nutno usuzovat z vnějších okolností spojených s podpisem a realizací smluvního vztahu.....“

Vůle

- vůle jednat (není-li zdánlivé PJ)
- vůle být právně vázán (není, pokud není projevena vážně)
- vůle k určitým právním následkům

- subjektivní pohled (z pohledu jednajícího (vůle)) x
objektivní pohled (z pohledu interpreta (projev))
- § 522 – vážnost
 - právní jednání na oko
 - zastřené právní jednání (§ 555 odst. 2)

Projev

- konání i opomenutí (tam, kde mohl jednat a měl) (i mlčení)
- Výslovně - ústně, písemně x někdy i jinak (kývnutí hlavy) x konkludentně (chování subjektu nevzbuzující pochybnost o obsahu) - § 546
- určitý a srozumitelný (zjišťujeme výkladem, lze dodatečně odstranit neurčitost/nesrozumitelnost)

Druhy právního jednání

- kauzální x abstraktní (§ 1791)
- Jednostranné (slib, svolení) x vícestranné (smlouva)
- úplné x bezúplatné
- adresované x neadresované

Platnost x účinnost

- platnost = způsobilost právního jednání přivodit právní následky
(x relativně neplatné)
- účinnost = způsobení právních následků právního jednání
 - podmínky – odkládací x rozvazovací
 - doložení času – obdobná aplikace ustanovení o podmínce

Výklad právního jednání (§ 555)

- Právní jednání se posuzuje podle svého obsahu (§551 odst. 1)
- zjevný úmysl jednajícího (preference skutečné vůle, subjektivní pohled)
- význam podle adresáta (preference projevu, objektivní pohled)

Záleží o jaká právní jednání se jedná:

Jednostranné, dvou/vícestranné ve srozumění s adresátem, bez srozumění s adresátem

Dále významné při výkladu:

- praxe mezi stranami, co předcházelo, co následovalo
- výklad *contra proferentem* (kdo použil jako první výraz) - §557

vztah s podnikatelem:

- ochrana nepodnikatele (pravidelný obsah pojmu) – 558 odst. 1
- obchodní zvyklosti mezi podnikateli (přednost před dispozitivní úpravou) - § 558 odst. 2
- § 1494 – výklad závěti
- § 1812 odst. 1 – výklad ve prospěch spotřebitele

Vady právních jednání

- Zdánlivost právního jednání
- Neplatnost právního jednání
 - absolutní
 - relativní
- Neúčinnost: relativní neúčinnost (§589),
neúčinnost překvapivých ujednání (§ 1753),
neúčinnost podle § 1964 nebo § 1972

Zdánlivost právního jednání

- právní jednání (jeho část) neexistuje (nepřihlíží se, jako by se nestalo (§ 155), jako by nebylo (§ 567))
- „pouhý sen“
- zkoumá se z úřední povinnosti (ex offio)
- případy:
 - absence pojmových znaků a základních náležitosti právního jednání (§ 554)
 - další případy - např. § 1812 odst. 2, §1801, §1815, §1753, §2898

Neplatnost právního jednání

- Preference platnosti - na právní jednání třeba hledět jako na platné spíše než na neplatné
- spíše na *relativně neplatné*, než absolutně neplatné
- nástroje k udržení platnosti:
 - konverze (§ 575)
 - částečná neplatnost (§ 576)
 - moderace soudem (§ 577)
 - chyby v psaní a počtech (§ 578)
- částečná neplatnost (§ 576), odpovědnost za škodu způsobenou neplatností (§ 579)

Neplatnost právního jednání

- neplatnost (§580 an.)
 - rozpor s dobrými mravy
 - rozpor se zákonem (pokud to vyžaduje smysl a účel zákona)
 - počáteční nemožnost plnění
 - nesvéprávnost
 - omyl (§583)
 - forma (zákonem stanovená/stranami sjednaná)

Hlavní důvody neplatnosti

- rozpor se zákonem, pokud to smysl a účel zákon vyžaduje (§ 580) – ochrana třetích osob, ochrana slabší strany, ochrana veřejného pořádku
- nesvéprávnost (§ 581 x § 65)
- omyl (§ 583) – vyvolání druhou stranou
- bezprávná výhrůžka (§ 587)

Nález Ústavního soudu ze dne 6. dubna 2005, sp. zn. II. ÚS 87/04

„Závěr, že určitý právní úkon je neplatný pro rozpor se zákonem nebo proto, že zákon obchází, se musí opírat o rozumný výklad dotčeného zákonného ustanovení. Nelze vystačit pouze s gramatickým výkladem. Významnou roli zde hraje především výklad teleologický. Je proto nutné se vždy ptát po účelu zákonného příkazu či zákazu...“

Nejnověji proti formalismu při výkladu obsahu právních jednání

Nález Ústavního soudu II ÚS 2124/14 ze dne
26.1. 2016

Forma právního jednání

- princip bezformálnosti x smlouva, zákon
- písemně = text + podpis x textová podoba (§ 1819)
- podpis = vlastnoruční, mechanické prostředky, elektronický
- písemná forma = podstatné zachycení obsahu a určení jednající osoby (§ 562)
- písemně např. smlouvy o zřízení, převedení, změně nebo zrušení věcného práva k nemovitostem + musí být na jedné listině (§ 560 a 561)
- Nedostatek formy lze zhojit (konvalidace) (§582)
- Částečná neplatnost (§582)

Dvoustupňový test neplatnosti

- 2 kroky
 - 1. je dán důvod neplatnosti?
 - nedovolenost právního jednání (§ 580/1)
 - počáteční nemožnost plnění (§ 580/2)
 - nedostatek způsobilosti (§ 581)
 - nedostatek formy (§ 582)
 - omyl (§ 583) atd.
 - 2. jde o neplatnost relativní nebo absolutní?
 - kritéria viz § 586 až § 588

Relativní nebo absolutní neplatnost?

- zásadně relativní – nutnost se neplatnosti dovolat - není-li namítnuta RN, PJ se považuje za platné
- absolutní (§ 588) – zkoumat z úřední moci
 - zjevný rozpor s dobrými mravy
 - rozpor se zákonem, který je zjevným rozporem s veřejným pořádkem
 - počáteční nemožnost plnění

Neúčinnost právních jednání

- relativní neúčinnost (§ 589)
- neúčinnost překvapivých ujednání (§ 1753)
- neúčinnost podle § 1964 nebo § 1972

- neúčinnost z moci úřední x neúčinnost k námitce oprávněné osoby

Relativní neúčinnost (§ 589)

- zkrácení vykonatelné pohledávky věřitele právním jednáním dlužníka = odpůrčí žaloba vůči třetí osobě
- právní jednání
 - právního jednání
 - bezúplatného právního jednání (žádná znalost úmyslu zkrátit)
 - i opomenutí, i odmítnutí dědictví
- třetí osoba
 - nabyvatel plnění, osoba, která měla prospěch, dědic, nástupce při přeměně, dokonce i jiný nástupce za stanovených podmínek (bezúplatně, znal okolnosti, blízká osoba)

Relativní neúčinnost

- vykonatelná pohledávka
 - x oznámení výhrady podle § 593
- právo na uspokojení z toho, co ušlo z majetku
 - x není-li to možné, nepřipouštějí práva třetích osob = náhrada
 - x povinná osoba může splnit dluh
- možnost zapsat poznámku neúčinnost do veřejného seznamu
 - na základě podané odpůrcí žaloby = má účinky vůči třetím osobám

Právní události

- právní skutečnosti nezávisle na lidské vůli
- Odstranění duplicity OZ1964, ObchZ
- pravidla počítání času obdobná jako dosud, avšak rozlišení lhůty (časový úsek k uplatnění práva u druhé strany, soudu, st. orgánu atd.) a
- doby(časový úsek trvání práva, jehož uplynutím zaniká právo/povinnost bez dalšího)
- Lhůta: promlčecí, prekluzivní, reklamační
- Doba: záruční, nájmu
- Počítání času § 605

Plnění v určitý den/do určitého dne

- v obvyklou denní dobu x zvyklost, okolnosti případu, zavedená praxe, smlouva
- Vznik práva/povinnosti: počátkem dne
(př. nabytí zletilosti dosažením 18 let)
- Zánik práva/povinnosti: konec dne
(př. zánik závazku uplynutím doby)
- Vzájemná návaznost: týž okamžik (§601),
spádové pravidlo konce dne

Základní konstrukce promlčení

- Jednotná úprava
- nebylo-li právo vykonáno v promlčecí lhůtě, promlčí se a dlužník není povinen plnit
- plnil-li dlužník po uplynutí promlčecí lhůty, nemůže požadovat navrácení toho, co plnil (nejde o bezdůvodné obohacení)
- soud přihlédne k promlčení jen k námitce dlužníka
- Projev zásady *vililantibus iura*
- Účel: posílení právní jistoty

Předmět promlčení

Co se promlčuje?

- promlčují se majetková práva s výjimkami (§614)

x vlastnické právo a práva od něj odvozená – právo domáhat se rozdělení věci, právo na zřízení nezbytné cesty, právo na vykoupení reálného břemene, právo na výživné.....)

- promlčuje se i právo na odčinění újmy na osobních právech (§612)

- zvláštní režim promlčení práva zapsaného ve veřejném seznamu (§ 618)

- zvláštní režimu u zástavního práva se nepromlčí dřív než zajištěná pohledávka

Promlčecí lhůty (délka)

- Obecná lhůta – 3 roky (subj.) x nejpozději 10 let od splatnosti (obj.)
- zákon stanoví i zvláštní délky
a též:
- lze si sjednat kratší i delší (1-15 let) (§ 630) –
NE VŽDY – ochrana slabší strany atd.
- obecně prodloužení lhůt (např. při způsobení škody úmyslně, nebo úmyslném BO)

Promlčecí lhůty (počátek běhu)

- Rozhodující okamžik, kdy právo mohlo být uplatněno poprvé (vázáno na znalost – stačí pokud měl a mohl, tj. vědomost o rozhodných skutečnostech) (§ 619) – subjektivně určený počátek
- ALE! Lhůta s objektivně určeným počátkem (od rozhodné skutečnosti/splatnosti)
- § 620 až § 628 obsahují zvláštní pravidla počátku běhu promlčecí lhůty pro určitá práva (např. právo na NŠ, bezdůvodné obohacení, pojistné plnění)

Zvláštní případy (délky/počátku běhu)

Např.

- právo zapsané ve veřejném seznamu - 10 let ode dne, kdy mohlo být poprvé vykonáno
- právo na určení obsahu budoucí smlouvy – 1 rok od okamžiku, kdy měla být uzavřena
- škoda způsobená úmyslně – nejpozději za 15 let od okamžiku, kdy vznikla

Přerušení a stavění běhu lhůt

- Přerušení ,stavění - rozšíření důvodů
- opatrovník, manželé, řízení, rozhodnutí (§ 640an.), uznání dluhu
- přešla–li povinnost na dědice – konec až šest měsíců od potvrzení dědictví (§ 643)
- po dobu jednání o smíru promlčecí doba neběží (§ 647)
- vyšší moc, lest, bránění v uplatnění práva

Obnovení nároku a běh nové promlčecí lhůty

- Uzná-li dlužník promlčený dluh (§ 2053 NOZ), počne běžet nová promlčecí lhůta ode dne, kdy k uznání došlo; byla-li v uznání určena doba splatnosti, promlčí se právo nejpozději za deset let od posledního dne určené doby
- Obdobně to platí, bylo-li již promlčené právo přiznáno rozhodnutím orgánu veřejné moci

Prekluze (§ 654)

- Zánik práva (uplynutí doby + nevykonání práva)
- soud přihlíží ex offio, je-li plněno, vzniká BO
- prekluze – počet případů omezen, zákon musí stanovit
 - např. § 1075 odst. 2 OZ výslovně upravuje zánik práva volby výhodnějšího řešení při zpracování cizí věci ve zlé víře
 - zánik práva podat návrh podle § 1128 odst. 3 OZ
- na běh prekluzivní lhůty se mají obdobně použít ustanovení o běhu promlčecí lhůty
- uplatní se překážky běhu (jenom § 645 an.) x uznání dluhu

Rozdíl promlčení/prekluze

promlčení= zánik nároku / při dobrovolném splnění nevzniká BO

X

prekluze = zánik práva / při následném dobrovolném splnění vzniká BO

Děkuji za pozornost!

Kateřina Ronovská